

Prema dijalogu sociologije i kulturalnih studija

Sažetak:

Kulturalni studiji nastali su kao reakcija na britansku pozitivističku sociologiju. Suvremenom je pojam kulturalnih studija postao široko upotrebljavan, tako da se cijeli pokret treba smatrati iznimno heterogenim. U radu se ističu nedostaci nepostojanja znanstvene metodološke strogosti u određenim radovima kulturalnih studija. Također se upozorava na opasnost prenaplašavanja mogućnosti svakodnevnog otpora, koja se najčešće javlja u radovima koji kulturalne studije vide kao antiinstitucionalni angažirani pokret. Pravac političke ekonomije koji je nastao kao reakcija na postmoderne pravce u kulturalnim studijima, razmotren je kao pravac najrodniji početnim namjerama birminghamskog centra u kojem su kulturalni studiji i nastali. U dijalogu sociologa i osoba koje se bave kulturalnim studijima, prvi bi trebali kulturalne studije shvatiti kao moguć izvor inovacija u društvenim znanostima, dok potomji, kao interdisciplinarni projekt, u sociologiji mogu vidjeti nužan i koristan oslonac.

Ključne riječi: *kulturalni studiji, sociologija, metodologija, otpor, politička ekonomija, dijalog*

"Tako srećemo studente koji su postali stručnjaci za sintezu prije svake analize, ili koji ulaze bez prepreke u transcendentalni svijet s utoliko više lakoće ukoliko manje poznaju svaku empiriju."

Jean Piaget

"Da bi se djelotvorno uništilo društvo spektakla, ljudi bi trebali pokrenuti neku praktičnu silu."

Guy Debord

UVOD

 Ovim se radom želi predstaviti skica odnosa kulturalnih studija i sociologije, razmotriti njihov status u suvremenom proučavanju društva i problematizirati mogućnost njihovog dijaloga. Kulturalni su studiji nejasan pojam laicima, a čini se da su u Hrvatskoj nepoznanica i mnogim osobama koje se profesionalno bave društvenim znanostima.

Sociolozi često nastupaju na televiziji te reagiraju u dnevnom tisku, dok osobe koje se bave kulturalnim studijima jedva možemo pronaći u hrvatskim medijima. Dok je sociologija

gimnazijski predmet te predmet na mnogim sveučilišnim studijima, kulturalni studiji prisutni su samo u vidu poslijediplomskog studija. Pri javljanju nekog većeg društvenog problema, često se kaže “o tome će više reći psiholozi ili sociolozi” te je u svakodnevici neuobičajeno uopće susresti sintagmu “kulturalni studiji”. Na pitanje “Što je sociologija?” s lakoćom možemo odgovoriti - “Znanost o društvu”, dok je na pitanje “Što su kulturalni studiji?” mnogo teže dati odgovor. Općenito, kulturalni studiji kao pojava druge polovice 20. stoljeća (još) nisu stekli prepoznatljivost.

Za potrebe ovog rada strogo definiranje kulturalnih studija i detaljna analiza njihovog historijskog razvitka nije potrebna, već je najkorisnije prihvatiti simpatičnu definiciju da su “kulturalni studiji aktivnost koju prakticiraju ljudi koji kažu za sebe da se bave kulturalnim studijima” (Gitlin, 1997:25). Zbog heterogenosti kulturalnih studija i začuđujuće nesavjesnog i olakog prozivanja raznih oblika djelatnosti kulturalnim studijima, negativno kritizirati ili veličati kulturalne studije u cjelini potpuno je besmislena aktivnost. Ovim se radom želi usporediti i ukazati na proturječja i nedostatke konkretnih teorija kako sociologije tako i kulturalnih studija, a ne iznositi sudove općenito o kulturalnim studijima kao jedinstvenom pravcu. Iako je među sociolozima općeprihvaćeno viđenje sociologije kao sveobuhvatne društvene znanosti koja sintetizira znanja antropologije, prava, ekonomije, političkih znanosti i drugih humanističkih disciplina, to bi određenje uvelike otežalo mogućnost predstavljanja kulturalnih studija kao pokušaja nove paradigme, jer bi ih onda morali jednostavno supsumirati pod sociologiju¹.

SOCIOLOGIJA I KULTURALNI STUDIJI

Iako bi definiranje disciplina bilo kontraproduktivno, ne griješimo ukoliko za sociologiju kažemo da je znanost. Od samih početaka do danas sociologijom nazivamo pokušaje sakupljanja i interpretacije empirijskih podataka te težnju sociologa za objektivnosti, jasnoćom, pouzdanosti, preciznosti i valjanosti svojih teza. Radovi koji se često svode pod kulturalne studije često ne teže tim idealima te bi njihovo svrstavanje u sociologiju sociolozima bilo potpuno neprihvatljivo².

Nestor kulturalnih studija Raymond Williams smatrao je da je najteži zadatak teorije kulturalnih studija “pronaći nemetafizičko i nesubjektivističko objašnjenje nove i razvijajuće kulturalne prakse” (Williams, 1980:42), dakle znanstveno i objektivno objašnjenje; čini se da je taj ideal birminghamske tradicije kulturalnih studija ubrzo zaboravljen, poglavito u američkoj tradiciji³. Kulturalni studiji nastali su kao reakcija na neutralni pozitivizam sociologije i njenu disciplinarnu specijalizaciju i fragmentaciju⁴, te na činjenicu da je problem svakodnevne i popularne kulture sredinom 20. stoljeća bio marginaliziran u gotovo svim sociološkim strujama

¹ Zbog istog razloga, shvaćanje kulturalnih studija kao sveobuhvatnog pravca bilo bi pogrešno.

² Na primjer, postoje shvaćanja studija kulture kao pristupa koji nema veze s akumulacijom znanja o kulturi, već je njegov zadatak vezan uz ono “kako djelovati” (Giroux et al., 2004). Opširnije o tom pristupu koji ne gleda na kulturu kao formiranu, već u procesu transformiranja u poglavlju “Svakodnevni i teorijski otpor”.

³ “Već neko vrijeme smetao me očit pad intelektualnih standarada intelektualne strogosti u određenim područjima američke društvene znanosti” (Sokal, 2002:91). Iako bi sve negativno kritizirane oblike kulturalnih studija bilo najlakše prozvati “američkim oblikom kulturalnih studija”, taj se postupak čini nepravednim prema američkim misliocima koji djeluju u birminghamskoj tradiciji.

⁴ Prema nekima, u Britaniji su nastali kao reakcija na formalističke pristupe u marksizmu i književnoj teoriji (Carey, 1997). Daljnji uzroci nastanka kulturalnih studija su suprotstavljanja traženju univerzalnih zakona na pozitivistički način, ad hoc zdravorazumskim objašnjenjima, atemporalnosti funkcionalizma, historijskom sljepilu pragmatičkog empiricizma u nerazvijenoj britanskoj sociologiji. Prema Hallu, u Britaniji je utjecaj marksističkih teorija ideologije bio presudan za stvaranje kulturalnih studija kao neovisnog pravca s posve novim skupom problema (Baron, 1985).

Igor Bezinović: Prema dijalogu sociologije i kulturalnih studija

osim u Čikaškoj školi (Long, 1997). Nažalost, u otklonu od pozitivizma nastali su veliki problemi jasnoće, relevantnosti i nedostataka kriterija, koje mnogi ne percipiraju kao probleme, već shvaćaju kao mogućnost za daljnji ekspresni razvoj kulturalnih studija u svim mogućim pravcima. Pa unatoč hiperprodukciji tekstova iz područja kulturalnih studija u Europi i SAD-u, neki autori pesimistično vide njihovu budućnost (primjerice Ferguson i Golding, 1997).

“Nerazumljivost postaje vrlina; aluzije, metafore i igre riječima zamjena za dokaze i logiku” (Sokal, 2002:93). U mnogim varijantama kulturalnih studija, prvenstveno u američkoj, ali i britanskoj tradiciji, uočavamo jasan otklon od prijašnjih teorija društva. Dok je pomak od pozitivističko-bihevioralne znanstvene rigidnosti bio poželjna i razumljiva reakcija istraživača društva, nejasan je animozitet i često nerazumijevanje prema bilo čemu što nosi znanstvene konotacije⁵. U silnom relativiziranju, svjestan otklon istraživača od objektivnosti začudo se shvaća kao čin iskrenosti i poželjnog priznavanja vlastite nemoći, te se prihvaća kao nužan element pri proučavanju društva. Richard Hoggart tako tvrdi “posve je na mjestu reći da je moja slika radničke klase vrlo pristrana. Neizbježno je centrirana oko žena, djelomično stoga što su u središtu moga doma bile žene i zato što su u radničkoj klasi gotovo uvijek žene one koje se pobrinu da djeca akademski napreduju” (Hoggart, 2001:169). Iako je poznavanje društvenog konteksta istraživača često vrlo korisno za shvaćanje njegove interpretacije problema kojima se bavi, ovakav skok k otvorenom priznavanju subjektivnosti istraživača nema veze sa znanstvenim radom karakterističnim za sociologiju, iako su razumljivi motivi njegovog javljanja.

Prema stajalištu Paula Willis, pozitivizam je manjkav jer ne ukazuje na fenomen, ne objašnjava višeslojne simboličke sustave te ne može rekonstruirati subjektivna iskustva aktera jer ima preveliku vjeru u neposredni verbalni odgovor (Willis, 1974). Pa ipak, svojom metodologijom koja je trebala vjerojatno ispraviti te nedostatke pozitivizma, Willis pokazuje ili veliko nepoznavanje elementarnih i općepoznatih zaključaka sociološke metodologije ili ih svjesno ignorira. Naime, Willisove tri razine istraživanja (indexical, homological, integral) nisu nikakav otklon od standardnih socioloških metoda, već podsjećaju na pojednostavljeno shvaćanje uvoda u metodologiju. Kao metode Willis između ostalog ističe promatranje sa sudjelovanjem, grupne rasprave, intervju, analizu sadržaja (dakako, sve metode do detalja razrađene u sociologiji), a njegove tri razine ni po čemu se ne razlikuju od termina “deskripcija”, “korelacija” i “kauzalnost” u sociološkoj terminologiji. Uvođenje terminološke zbrke možemo pripisati njegovoj želji za inovativnošću, koja se u ovom slučaju svodi na neuspješan pokušaj⁶.

Općenito, kritika sociologije kao pozitivističkog i pragmatističkog usmjerenja dirigitiranog kapitalom i zahtjevima naručitelja i interesnih skupina nije uvijek najsretnije realizirana, iako je velik broj tekstova iz područja kulturalnih studija pisan upravo kao reakcija na britansku sociologiju sredinom 20. stoljeća koja se često gubila u molekularnom pristupu. Jedan od poznatijih sociologa kritičara trendova slijepog kvantitativnog pozitivizma u sociologiji svakako je C. Wright Mills, koji društvena istraživanja shvaća znatno šire te ističe potrebu za pomirenjem

⁵ Neki kritičari biheviorizma čak odlaze toliko daleko da kvantitativnu sociologiju, začuđujuće, potpuno neutemeljeno vezuju uz biheviorizam: “Kada čujemo anketnog sociologa (questionnaire-sociologist) kako govori o pripremanju istraživanja, čini nam se da on ljude promatra kao krdo glupih životinja, kao puki skup uvjetovanih refleksa, računajući na to koji će refleks biti stimuliran kojim pitanjem” (Macdonald, 1964:70).

⁶ Još jedan primjer nelogičnosti pri shvaćanju metodologije: “Iako je uzorak bio malen i prilično samosvjesno u raskoraku s pozitivističkim anketama, intervju s pitanjima bez ponuđenog odgovora koje je Grayeva rabila ukazali su na neke važne elemente kulturne moći u sjevernoengleskom obiteljskom životu” (McGuigan, 2003:180). Kriterij prema kojem je McGuigan procijenio važnost elemenata kulturne moći nije jasan, s obzirom da se radi o metodološki neispravnom istraživanju. Eventualni prigovor da je istraživanje neispravno isključivo za sociološke kriterije ne stoji, jer sociološki su kriteriji ionako samo formalizirani kriteriji logike i zdravog razuma.

tri tendencije u društvenim istraživanjima - sistematske teorije povijesti (Comte, Marx, Spencer, Weber, Spengler...), apstraktnog formalizma (Simmel, Parsons...) i empirijskih istraživanja (Lundberg, Stouffer, Lazarsfeld...) (Mills, 1964).

Iako je gubitak određenih logičkih standarda u nekim teorijama evidentan, kulturalni studiji svoj nastanak ne duguju isključivo želji za metodološki drugačijem pristupu društvu, već i potrebi za društvenom angažiranošću znanstvenika i proučavanju svakodnevnih metoda otpora "malih" ljudi.

SVAKODNEVNI I TEORIJSKI OTPOR

Iz perspektive kulturalnih studija, društvene znanosti upale su u zamku prirodnih znanosti, bazirajući svoja istraživanja isključivo na proučavanju determinanti ljudskog ponašanja (proizvodnji), zanemarujući "življenu kulturu", odnosno metode svakodnevnog otpora. S obzirom da žele izbjeći pristup prema kojem su konzumenti u popularnoj kulturi "kulturalni papci", kulturalni studiji ističu kreativne i subverzivne elemente građana. Stoga je ključno pitanje što ljudi mogu učiniti s robama, a ne kako robe određuju pojedince (Storey, 2003).

Čini se da teoretičari pravca kulturalnih studija nazvanog "kulturnim populizmom" ponekad pretjeruju u isticanju slobode odlučivanja u suvremenom društvu⁷. Naime, zadatak društvenih znanosti jest upravo istraživanje dominantnih zakonitosti i pravilnosti u društvu, dok je glorificiranje kulture otpora svjesno iskrivljavanje stvarnosti. Čini se da intersubjektivna spoznaja nije primarni cilj teorija kulturalnih studija već se kao važniji zadatak ističe nastojanje za izbjegavanjem konzumerističke pasivnosti i osvještavanje čitatelja. Pretjeranim isticanjem i vjerom u beskrajne mogućnosti konzumenta, kulturalni populizam zapada u opasnost da postane upravo ono što ne želi biti - apolitičan. Borbom protiv kapitala određeni pravci nažalost često postaju dio industrije te zapadaju u kapitalistički način razmišljanja⁸ (Gitlin, 1997). Dijagnoza sažeta u jednu rečenicu jest da su kulturalni studiji zbog straha od ekonomskog determinizma pre naglasili kulturnu potrošnju (ovdje shvaćenu kao metode otpora) na štetu kulturne proizvodnje (strukturnih determinanti) (Granham, 1997).

"Kulturalni studiji nisu još jedna akademska moda, nego mogu činiti sastavni dio borbe za bolje društvo i bolji život" (Kellner, 1997:120). Pitanje je koliko se učinkovito društvo može mijenjati metaforama i nejasnim relativiziranjem, koliko je borba na teorijskom planu isplativa. Iako je društveno angažirana teorija bliže ostvarenju društvenih promjena od neutralnog pozitivizma, čini se da se mogućnosti teorije precijenjuju. Eagletonova teza kojom u tmurnom tonu završava knjigu "Ideja kulture" to i potvrđuje (nekome može zvučati banalno ili patetično): "Prvotne teškoće s kojima se susrećemo u novom tisućljeću - rat, glad, siromaštvo, bolest, dugovanje, droge, zagađenje okoliša, raseljavanje naroda - nisu nipošto posebno "kulturalne" naravi. To naime nisu na prvome mjestu pitanja vrijednosti, simbolizma, jezika, tradicije, pripadnosti ili identiteta, a ponajmanje umjetnosti. Teoretičari kulture qua teoretičari kulture

⁷ Cinična i podrugljiva kritika veličanja otpora javlja se u nekoliko članaka zbornika "Cultural Studies in Question" (1997): "Pate li zajednice Afro-Amerikanaca i Afro-Karibijaca? Pa, imaju rap" (Gitlin, 1997:33). Antologijski i vjerojatno najutjecajniji rad u ovom području (koji uvodi bitne termine "strategija" i "taktika") je "Invencija svakodnevice", rad koji na trenutke više podsjeća na književno djelo nego na ozbiljnu teorijsku raspravu (npr. "Hodanje je beskonačni proces odsutnog bića koje traga za vlastitošću" (de Certeau, 2003:168).

⁸ Ovu tvrdnju je svakako potrebno dodatno objasniti. Na primjer, evo teze karakteristične za veličanje uloge otpora: "Istraživajući i podučavajući o tvrdnji da je kultura u pravom smislu *nedovršena*, kulturalni studiji mogu osigurati političku učinkovitost" (Giroux et al., 2004) kojoj je lako uputiti primjedbu. Time što kulturu shvaćamo nedovršenom (u procesu transformacije) zanemarujemo sociološki bitne determinante kao što su važnost institucija ili socijalnih odnosa (Wolff, 1998) te se pozornost usredotočuje na metode otpora koje gube na eksplanativnosti promatramo li ih izvan konteksta.

Igor Bezinović: Prema dijalogu sociologije i kulturalnih studija

imaju nevjerojatno malo što ponuditi njihovu razjašnjenju” (Eagleton, 2000:155).

Zbog ostvarenja društvenih zadaća, produktivnost kulturalnih studija je prema nekima puno veća kada djeluju izvan institucija u kojima su se skrasili. Tako se čak predlaže osnivanje “protuinstitucija” (grupa za učenje, istraživačkih grupa, instituta i radnih kolektiva) preko kojih bi kulturalni studiji djelovali, vjerojatno kao svojevrsna intelektualna avangarda (Giroux et al., 2004). Dakle, kako bi mogli nastaviti svoj projekt kao političke tendencije, obrazovanja i istraživanja koje je nužno normativno usmjereno, oni moraju biti kritički ambivalentni prema akademiji (Johnson, 1997). Bitno je pitanje može li pokret kulturalnih studija opstati ukoliko nije barem minimalno institucionaliziran, ali ono bi iziskivalo argumentaciju u rangu novog rada. Ipak važno je barem spomenuti da sudbina kulturalnih studija danas i u bliskoj budućnosti ovisi o akademskim i kulturnim institucijama, koje pak ovisе o političkim manipulacijama i sukobima s konzervativnim strujanjima unutar akademije (Messer-Davidow, 1997). Kako bilo da bilo, trebao bi se naći kompromis između objektivnog opisa društvene situacije i proučavanja kritičkih ljudskih nastojanja, a ukoliko se doista žele uključiti u politička strujanja, kulturalni studiji morat će postati osebujna suvremena sinteza teorije i prakse.

POLITIČKA EKONOMIJA KAO ODGOVOR NA POSTMODERNIZAM

Proučavanju kulture u velikom se dijelu kulturalnih studija pristupa iz perspektive tekstualnosti, odnosno proučavanje društvenih pojava (prvenstveno popularne kulture) nalikuje proučavanju tekstova⁹. “Literalizacijom kulture”, odnosno svodenjem kulture na tekst u SAD-u angažirani cilj kulturalnih studija teško može biti ostvaren¹⁰ (Carey, 1997). Postmodernistička strujanja zato su žestoko napadnuta iz pozicije onih koji prihvatljiviji pristup vide u političkoj ekonomiji.

Iako je podjela na kulturalne studije (kao feminističke, marksističke, semiotičke, psihoanalitičke tekstualne analize) i političku ekonomiju razumljivija ako je shvatimo kao puki proizvod akademske podjele rada, neke razlike bitno je i moguće je uočiti¹¹. Stuart Hall tako zahtijeva da se istraživanja ne nastavljaју svoditi na lociranje pojedinaca u diskurzivnim strukturama, već ohrabruje istraživanja povijesno diskurzivnih praksi po uzoru na Foucaulta (Hall, 2002). Odlučnije rečeno, politička ekonomija (izučavanje društvene strukture) treba se vratiti u kulturalne studije, pogotovo pri izučavanju ključnih problema ideologije i dominacije¹² (Granham, 1997).

U američkim kulturalnim studijima izgubili su se materijalni korijeni, širi politički i socijalni procesi i strukture, institucije i ekonomija te je gola analiza značenja ostala sama u središtu

⁹ Ta je tendencija bitna već u nastanku kulturalnih studija (posebno je razvijena u SAD-u): “Ono što sam nastojao reći jest to da se književnokritičke metode, vrlo često levisijanske metode pomne analize, osluškivanja teksta, opipavanja teksta i njegove teksture, da se mogu prevesti u studij popularne kulture” (Hoggart, 2001:174).

¹⁰ “Postoji prava opasnost u poststrukturalističkim paradigmama u nemogućnosti vraćanja na djelovanja individua ili općenito pokreta” (Johnson, 1997:471). Naime, proučavanjem kulture na razini teksta, odnosno iz literarne, a ne političko-ekonomske perspektive, teoretičari stvaraju upravo relativistički pristup koji je manje pogodan za društvenu praksu od npr. konfliktnih teorija koje na društvo gledaju kao na polja sukobljenih interesa. Kritika u ovom poglavlju odnosi se na onaj pravac u kulturalnim studijima koji kritizira Sokal (2002).

¹¹ Bilo bi zanimljivo znati podatke o tome koliko izdanih radova godišnje u području kulturalnih studija spada u tekstualizam, a koliko u političku ekonomiju.

¹² “Ne može se zapravo raspravljati o ulozi medija u Zaljevskom ratu bez analize proizvodnje i političke ekonomije vijesti i informacija, te bez konkretnog teksta rata u Iraku i njegovog prijema kod publike” (Kellner, 1997:109).

interesa. Etnografski pristup (znanstvene, antropološke tradicije) koji je u sebi sadržavao klicu znanstvenoga pristupa u mnogo je slučajeva i sam podlegnuo izbjegavanju konkretnih problema¹³. Bilo kakav oblik socioekonomskog determinizma u američkim kulturalnim studijima potisnut je dominacijom konstruktivističke epistemologije, tekstualističkih formi diskurzivnih teorija i dekonstrukcije koja je poprimila status ortodoksije. Morley smatra da i kada apsolviramo sveukupnost relativističkih pristupa, nužno je vratiti se na početak, političko ekonomsko istraživanje (Morley, 1997). On stoga zastupa “kombinaciju sociološkog materijalizma, epistemološkog realizma i metodološkog pragmatizma” (Morley, 1997:122).

Mnogi su teoretičari dali prijedloge svojih rješenja smanjenja utjecaja postmodernističkog tekstualizma u (uglavnom američkim) kulturalnim studijima. Zgodan kompromis je možda pokušaj utemeljenja teorije koja bi priznavala važnost reprezentacije u proizvodnji i potrošnji, ali bi zadržala shvaćanje subjekta u antropološkom smislu (Goodwin, Wolff, 1997). No kako bi se uopće pristupilo problemu reprezentacija i opozicijskog čitanja nužno je proučavati postojeće odnose i sustave. Cilj je stoga stvoriti nedogmatsku, transdisciplinarnu i multiperspektivnu, oslabljenu političku ekonomiju koja bi uključivala i proizvodnju i reprezentaciju i potrošnju (Kellner, 1997).

ZAKLJUČAK

Videnje kulturalnih studija kao vrlo srodnih sociologiji dobar je odgovor znanstvenicima koji kritiziraju kulturalne studije, ali se istovremeno javlja pitanje koje su onda osebnosti takvih kulturalnih studija u odnosu na sociologiju¹⁴. Prijelaz od sistematičnosti, empirije, holizma i analitičnosti sociologije na semiotički obrat u kulturalnim studijima smatra se bitnom novošću u proučavanju društva. “Možda je ispravno reći da kulturalni studiji gravitiraju prema historijskim, kontekstualizirajućim i interpretativnim stilovima empirijske društvene analize, dok je većina američke sociologije strukturalna i kvantitativna” (Seidman, 1997:51). Kako bi se zadržala ozbiljnost pristupa, nužno je odrediti kulturalne studije upravo kao empirijsku nauku, ali kao drugi tip empirizma, nastalog iz potrebe da se sociologija relativizira (Seidman, 1997). Upitno je koliko je uvjerljivo opravdanje nekih neproaktivnih i često neprihvatljivih inovacija putem jednostavnog svrstavanja potonjih u sumnjivu kategoriju “drugog tipa empirizma”. Najsigurnije je taj “drugi tip empirizma” shvatiti jednostavno u smislu Millsovog zahtjeva za primatom mašte (sociološke imaginacije) nad doktrinarnošću i nespremnošću za dijalog¹⁵. Čini mi se da je upravo drugi tip empirizma koji se razvija na temeljima birminghamske škole u smjeru političke ekonomije ono shvaćanje kulturalnih studija koje nalakše omogućava dijalog na kojem toliko inzistiraju autori zbornika “From Sociology to Cultural Studies”¹⁶ (relativno uspješno ostvarene sinteze različitih pristupa društvenim fenomenima već su ostvarene u nekim radovima birminghamskog centra).

¹³ “Etnografija je postala pomodna buzz-riječ u polju, i prednosti njenog postmodernog prizvuka sad se općenito čine samorazumljivima” (Morley, 1997:122).

¹⁴ Nije li povratak na političku ekonomiju zapravo povratak na sociologiju?

¹⁵ Važno je naglasiti da se u slučaju dijaloga sociologa i osoba koje se bave kulturalnim studijama često ne radi o nespremnosti na dijalog, već jednostavno u Kuhnovskom smislu o nemogućnosti dijaloga između dvije paradigme. Ovu tezu valja shvatiti na najjednostavnijoj razini, zamislivši razgovor dviju osoba koje imaju posve drugačije interese i teorijsko nasljeđe. Kao ilustraciju možemo navesti zgodu s jednog međunarodnog simpozija održanog u Hrvatskoj na kojem je sociološki usmjerena osoba jednom postmodernom usmjerenom sudioniku simpozija odgovorila “You have narratives, I have facts”, čime je za nju rasprava bila završena. U opravdanost takvog postupka neću ulaziti.

¹⁶ Jedna od koautorica u tom zborniku, Janet Wolff, u jednom je svom kasnijem tekstu izrazila pesimizam glede brzine ostvarivanja dijaloga u skoroj budućnosti (Wolff, 1998).

Igor Bezinović: Prema dijalogu sociologije i kulturalnih studija

Koliko god dovodili u pitanje originalnost i inovativnost kulturalnih studija, neupitno je da se istraživanje društva njihovim nastankom promijenilo. Kao reakcija na društvene prilike (nastanak popularne, masovne, globalne, konzumerističke kulture, društva spektakla) i na nespremnost tadašnjih disciplina za hvatanje ukoštac s novim problemima, nastao je pokret koji je uskoro i sam poprimio globalne razmjere. "Kulturalni studiji danas su pokret ili mreža koja ima svoje vlastite akademske stupnjeve na nekoliko fakulteta i sveučilišta, kao i svoje vlastite časopise i skupove" (Johnson, 2001:178). Već je rečeno da Johnsonu institucionalizacija smeta, te smatra da discipliniranje studija može dovesti do njihove propasti zbog eventualne nemogućnosti političkog utjecaja. No izostanak njihove institucionalizacije također bi mogao dovesti do ozbiljnog gubitka njihovog identiteta kao angažiranog pokreta. U svakom slučaju sigurno je da kulturalni studiji već sada imaju dobro proučenu tradiciju, originalne historijske uzore (Gramsci, Adorno, Althusser, Foucault...), slavne doajene, historijsku utemeljenost u birminghamskom centru (čija aktivnost doduše drastično opada), časopise, konferencije i sve što pomaže opstanak jedne discipline i nastanak paradigme. Pa ipak, budućnost pokreta pod nazivom "kulturalni studiji" upitna je.

"Sociologija igra ulogu jamca protiv pretjerivanja divljih interpretacija i kao posve legitimna osnova za potrebno očuvanje kulturalnih studija" (Goodwin, Wolff, 1997:142). Ovu bi tezu mogli i obrnuti, pa reći da određeni pravci kulturalnih studija igraju ulogu protiv biheviorističkog redukcionizma i naizgled neutralnog pozitivizma sociologije. Sagledavanje odnosa sociologije i kulturalnih studija putem strogih dihotomija (preciznost, objektivnost, znanost s jedne strane i kreativnost, razigranost, osobnost s druge strane) teorijski je potpuno nepotrebno, no to ne znači da ne možemo stvoriti kritički odnos spram nekih pravaca u heterogenom pokretu kulturalnih studija. Hoćemo li neku teoriju svrstati u sociologiju, kulturalne studije ili neku treću disciplinu može biti dobar povod za intelektualna prepucavanja, no vjerojatno ne pridonosi rješenju bitnih problema. Mnoge teorije koje su do sada svrstavane u kulturalne studije iznimno su poticajne za promišljanje društvenih fenomena na nov način, no zasigurno ne možemo govoriti o jedinstvenom pokretu neovisnom o sociologiji. Najprihvatljivije mi se čini shvaćanje tih teorija kao upozorenja na mogućnosti novih ideja unutar društvene znanosti, na kreativne inovacije unutar sociologije kao znanosti, čija disciplinarnost¹⁷ pridonosi mogućnosti dijaloga i minimalnog konsenzusa.

¹⁷ Iako je naposljetku moguće i za sociologiju reći da je njena disciplinarnost fiktivna s obzirom na heterogenost njenih pravaca u 20. st., upravo je disciplinarnost ono što se kod većine teoretičara uzima kao bitna razlika sociologije i kulturalnih studija. Naime, u sociologiji možemo govoriti o kanonu, o elementarnim znanjima i osnovnim postavkama, što u kulturalnim studijama nije moguće, barem ne za sada.

Literatura:

- Baron, S. (1985), "The Study of Culture: Cultural Studies and British Sociology Compared", *Acta Sociologica*, 28.2, str. 71-85.
- de Certeau, M. (2003), *Invenција svakodnevice*, Zagreb: Naklada MD
- Eagleton, T. (2000), *Ideja kulture*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
- Ferguson, M., Golding, P. (ur.) (1997): *Cultural Studies in Question*. London, SAGE Publications Ltd.:
Carey, J.W. "Reflection on the Project of (American) Cultural Studies" str. 1-24.
Ferguson, M., Golding, P. "Cultural Studies and Changing Times: An Introduction" str. xiii-xxvii.
Garnham, N. "Political Economy and the Practice of Cultural Studies" str. 56-73.
Gitlin, T. "The Anti-political Populism of Cultural Studies" str. 25-38.
Kellner, D. "Overcoming the Divide: Cultural Studies and Political Economy" str. 102-120.
Morley, D. "Theoretical Ortodoxies: Textualism, Constructivism and the New Ethnography in Cultural Studies" str. 121-137.
- Giroux, H. et al. (2004), *The Need for Cultural Studies: Resisting Intellectuals and Oppositional Public Spheres*, <http://eserver.org/theory/need.html>, preuzeto 3.7.2004.
- Hall, S. (2002), "Kome treba 'identitet'?", *Reč*, br. 64.10, decembar 2001, str. 215-234.
- Hoggart, R. (2001), "Upotrebe pismenosti i područje kulturalnih studija", *Quorum*, XVII (2001), br. 1, str. 163-181
- Johnson, R. (2001), "Što su uopće kulturalni studiji?", *Quorum* XVII (2001), br 3, str. 178-237.
- Long, E. (ur.) (1997): *From Sociology to Cultural Studies*, Oxford, Blackwell Publishers Ltd.:
Goodwin, A., Wolff, J.: "Conserving Cultural Studies" str. 123-154.
Johnson, R. "Reinventing Cultural Studies: Remembering for the Best Version" str. 452-488.
Long, E. "Engaging Sociology and Cultural Studies: Disciplinarity and Social Change" str.1-36.
Messer-Davidov, E. "Whither Cultural Studies?" str. 489-522.
Seidman, S. "Relativizing Sociology: The Challenge of Cultural Studies" str. 37-61.
- Macdonald, D. (1964), "A theory of mass culture", u: (1964), *Mass Culture. The Popular Arts in America*, prir. B. Rosenberg & D. M. White, New York: The Free Press, str. 59-73.
- McGuigan, J. (2003), "Popularna televizija", *Hrvatski filmski ljetopis*, IX (2003), br. 36, str. 175-195.
- Mills, C. W. (1964), *Sociološka imaginacija*, Beograd: Savremena škola
- Sokal, A. (2002), "Fizičarev eksperiment s kulturalnim studijima", *Diskrepancija*, 5-6., str. 91-94.
- Storey, J. (2003), "Politika popularnog", *Razlika/Différance*, II (2003), br. 3-4, str. 53-86.
- Williams, R. (1980), "Base and superstructure in marxist cultural theory", u: *Problems in Materialism and Culture*, London: Verso, str. 31-49.
- Willis, P. (1974), "Symbolism and practice. A Theory of the Social Meaning of Pop Music". Centre for Contemporary Cultural Studies, The University of Birmingham Stencilled Occasional Paper, Sub and Popular Culture Seires: SP 13.
- Wolff, J. (1999), "Cultural Studies and the Sociology of Culture", *Invisible Culture: Electronic Journal for Visual Studies*, http://www.rochester.edu/in_visible_culture/issue1/wolff/wolff.html, preuzeto 6.7.2004.

TOWARDS A DIALOGUE BETWEEN SOCIOLOGY AND CULTURAL STUDIES

Summary:

Cultural studies emerged as a reaction to British positivist sociology. In time the term "cultural studies" became widely used, so the whole movement should be considered extremely heterogenous. This paper emphasises disadvantages of the lack of scientific methodological strictness in certain works in cultural studies. It also points out dangers of overemphasising possibilities of everyday resistance which show up in texts that see cultural studies as antiinstitutional engaged movement. The political economy approach which emerged as a reaction to postmodern tendencies in cultural studies is taken into consideration as the most similar to the first intentions of the Birmingham centre in which cultural studies appeared. In the dialogue between sociologists and people who do cultural studies, the first should see cultural studies as possible source of inovations in social sciences, and the latter, as the interdisciplinary project, can see a necessary and useful backup in sociology.

Keywords: *cultural studies, sociology, methodology, resistance, political economy, dialogue*